

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ

ORGANIZATIONAL AND TACTICAL ASPECTS OF THE INSPECTION OF THE SCENE DURING THE INVESTIGATION OF THE MALICIOUS FAILURE TO COMPLY WITH THE OBLIGATIONS TO CARE FOR A CHILD OR A PERSON IN RESPECT OF WHOM GUARDIANSHIP IS ESTABLISHED

Чаплинський К.О., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри криміналістики та дмедичної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Успішність розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, значною мірою залежить від правильного професійного процесуального оформлення його, чіткої організації та ретельної продуктивної тактики огляду місця події.

В статті наведено та досліджено основні підходи провідних науковців галузі кримінального процесу та криміналістики щодо визначення поняття огляду місця події. На підставі проведеного дослідження автором конкретизовано стадії проведення огляду місця події, які проводяться за фактами вчинення злочинів досліджуваної категорії. Запропоновано перелік необхідних організаційних та підготовчих дій, в залежності від місця проведення огляду.

Автором детально розглянуто та конкретизовано цілі і завдання проведення слідчої (розшукової) дії в контексті розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Розкрито питання взаємодії слідчого та інших учасників проведення огляду. В роботі обґрунтовано наголошується на необхідності залучення спеціалістів з різних галузей знань для проведення огляду в ході розслідування злочинів, передбачених ст. 166 КК України. В статті запропоновано авторський підхід до підготовчого етапу проведення вказаної слідчої (розшукової) дії.

Акцентовано увагу на проблемних питаннях організації проведення огляду місця події під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

На підставі проведеного дослідження автором запропоновано найбільш дієві тактичні прийоми та організаційні заходи проведення огляду місця події в контексті досліджуваного питання, які в подальшому можуть бути використані практичними працівниками органів досудового розслідування.

Ключові слова: злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, кримінальне провадження, розслідування кримінальних правопорушень, злочин, слідчі (розшукові) дії, огляд місця події, домашнє насильство, опіка та піклування; дитина; підопічна особа.

The success of the investigation of the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established largely depends, among other things, on the correct professional procedural design of it, a clear organization and careful thoughtful tactics of inspecting the scene.

The article provides and examines the main approaches of the leading scientists of the field of criminal process and criminology to determine the concept of inspection of the scene.

Based on the study, the author specified the stages of the inspection of the scene, which are carried out on the facts of committing crimes of the category under study. According to the results of the study, a list of necessary organizational and preparatory actions was proposed, depending on the location of the inspection.

The author has considered in detail and concretized the goals and objectives of conducting investigative (investigative) actions in the context of investigating the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established. The issues of interaction between the investigator and other participants in the inspection are disclosed. The work reasonably emphasizes the need to attract specialists from various fields of knowledge to conduct a review during the investigation of crimes under Art. 166 of the Criminal Code of Ukraine. The article offers the author's approach to the preparatory stage of the specified investigative (search) action.

Attention is focused on the problematic issues of organizing the inspection of the scene during the investigation of the malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established.

On the basis of the conducted research, the author proposed the most effective tactical techniques and organizational measures for conducting an inspection of the scene in the context of the issue under study, which can later be used by practical workers of pre-trial investigation bodies.

Key words: malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or a person in respect of whom guardianship or guardianship is established, criminal proceedings, investigation of criminal offenses, crime, investigative (search) actions, inspection of the scene, domestic violence; guardianship and guardianship, child, ward person.

Огляд будь-якого місця події є важливою першочерговою та невідкладною слідчою дією, що направлена на пошук та документування слідів кримінального правопорушення. Її унікальність полягає у сприйнятті слідчим обстановки події у вигляді, яка під впливом часу та умов може швидко змінитися із ризиком втрати слідів та місць їх розташування. Саме під час огляду місця події слідчий моделює механізм вчинених протиправних дій; проводить попередню оцінку речових доказів; висуває припущення та загальні версії про подію кримінального правопорушення [1, с. 167–168].

Варто відзначити, що вказана СРД проводиться, як правило, на початковому етапі розслідування та від її результативності залежить успіх всього подальшого розслідування [2, с. 220]. При цьому, сутність огляду визнача-

ється рядом науковців як процесуальна діяльність уповноважених осіб по застосуванню методів і технічних засобів криміналістичної тактики для виявлення, фіксації дослідження і вилучення із матеріальних джерел інформації, а також встановлення інших обставин, що мають значення для справи [3, с. 220].

Перш ніж перейти до розгляду тактичних особливостей проведення огляду місця події в контексті досліджуваного питання, на підставі проведеного дослідження матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 166 КК України, встановлено, що вказана СРД проводиться у 100% кримінальних проваджень.

Крім цього, на підставі проведеного опитування слідчих, які приймали безпосередню участь у розслідуванні

злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, 86% респондентів визначили огляд основним інструментом отримання доказової інформації з матеріальних джерел.

Як показав аналіз судово-слідчої практики, під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, об'єктами безпосереднього огляду виступають:

- приміщення квартир багатопверхових будинків, приватних будинків, територія приватного домоволодіння, господарчі споруди, які розташовані на території домогосподарств (88%). При цьому, вказані об'єкти виступають місцями постійного або тимчасового проживання потерпілої особи;

- відкриті ділянки місцевості, лісосмуги, парки, сквери, береги водойм, інші загальнодоступні місця, території промислових підприємств, об'єктів незавершеного будівництва чи інші будівлі, ділянки автомобільних шляхів, інфраструктура залізничного транспорту тощо (10%);

- інші місця, в тому числі і заклади охорони здоров'я (1,25%) [4, с. 223].

Слідчий огляд, як і будь яка слідча (розшукова) дія складається з підготовчого, робочого і заключного етапів. Саме підготовчий етап до проведення огляду має вирішальне значення для досягнення завдань слідчої (розшукової) дії.

В разі отримання інформації, яка може свідчити про вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, до прибуття на місце події, слідчому необхідно вжити наступні заходи:

- з'ясувати наслідки, які завдано потерпілому;
- визначити коло осіб, які необхідно залучити до проведення огляду, окрім складу СОГ;
- визначити перелік технічних засобів, в застосуванні яких може виникнути необхідність;
- вжити заходів щодо забезпечення збереження слідів на місці вчиненого злочину, та обмеження доступу сторонніх осіб до місця події.

При проведенні організаційних заходів щодо проведення огляду, необхідно брати до уваги той факт, що переважна більшість злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, є тривалими, а протиправні діяння злочинця можуть тривати місяцями, а іноді і роками. До того ж, вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується різноманіттям. Проте, найчастіше вказані злочини вчиняються способом, який полягає у створенні небезпечних умов проживання або життєдіяльності потерпілої особи [5, с. 371].

Враховуючи викладене, основною метою проведення вказаної СРД є фіксація слідів, які окремо або в сукупності можуть свідчити про незадовільний санітарно-побутовий стан або умови проживання потерпілого. Крім цього, оглядом фіксується наявність джерел підвищеної небезпеки, які можуть спричинити тяжку шкоду здоров'ю потерпілого.

Необхідно пам'ятати, що джерелами підвищеної небезпеки при вчиненні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, в переважній більшості випадків виступають речі оточуючої обстановки та побутові прилади, які стали причиною отримання тілесних ушкоджень потерпілим. Конкретизуючи, до таких речей можна віднести:

- побутові електроприлади зі слідами пошкодження (обігрівачі);
- побутова хімія, до якої дитина мала вільний доступ;
- кухонне побутове приладдя (ножі, виделки) за допомогою яких потерпілий завдав собі тілесних ушкоджень;
- інші предмети або речі, за допомогою яких потерпілому було завдано шкоду.

Сліди, які можуть свідчити про факти вчинення злочину вказаної категорії можуть знаходитись в різних міс-

цях, тому одним з головних завдань слідчого є визначення меж проведення огляду та методів його проведення. Адже неправильне визначення меж проведення огляду є типовою тактичною помилкою у справах про злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка та піклування.

Дослідженням матеріалів кримінальних проваджень вказаної категорії, встановлено, що у 73% слідчими зменшено межі проведення огляду. При цьому, в 43% проваджень встановлені факти вимушеного проведення додаткового або повторного огляду.

В ході проведеного опитування 73% респондентів визначили причинами, які ускладнюють визначення меж проведеного огляду, недостатню інформованість на момент його проведення. Крім цього, 65% респондентів наголошили на неможливості кваліфікувати діяння злочинця саме за ст. 166 КК України, на момент проведення огляду.

Помилки визначення меж проведення огляду вказують на механічне фіксування слідів та оточуючої обстановки, без їхнього осмислення.

Оскільки злочини досліджуваної категорії досить часто характеризуються настанням смерті потерпілого внаслідок протиправних діянь злочинця, слідчими проводиться детальний огляд трупа, та прилегла ділянка місцевості. При цьому, приділяючи особливу увагу огляду трупа потерпілого, слідчі нерідко нехтують детальним фіксуванням прилеглої обстановки, особливо якщо місцем вчинення злочину виступає квартира або територія приватного домоволодіння.

Іншою умовою, яка може негативно впливати на результати проведення огляду є те, що злочинець, як правило перебуває на місці проведення огляду. Це може призвести до зміни обстановки місця огляду. Нерідко злочинця можуть запросити до проведення огляду, що також може в подальшому негативно вплинути на перебіг досудового розслідування.

Важливими організаційно-тактичними заходами слідчого огляду, який проводиться на відкритих ділянках місцевості та в місцях загального користування виступають розстановка та використання сил і засобів та визначення методу проведення огляду.

В цьому контексті визначення методу проведення огляду залежить від меж його проведення, обстановки на місці події, способу вчинення злочину та наслідків, які були спричиненні протиправним діянням.

Проведенням дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що більшість оглядів відкритих ділянок місцевості проводиться ексцентричним методом. При цьому, слідчим визначається умовний «центр», від якого здійснюється огляд. Центром як правило визначається місце розташування більшої кількості матеріальних слідів.

У випадках неможливості встановлення певного центру, або в разі розташування великої кількості матеріальних слідів на значній відстані один від одного, слідчими застосовується фронтальний метод проведення огляду.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що огляд місця події, як різновид слідчого огляду, який проводиться в ході досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, має ряд своїх особливостей. Вибір методу проведення огляду залежить від обстановки вчинення злочину, зокрема місця та способу вчинення злочину.

Основними організаційно-тактичними заходами слідчого огляду, які проводиться слідчим під час розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 166 КК України, виступають визначення меж проведення огляду, розстановка та використання сил і засобів та визначення методу проведення огляду. У свою чергу, метод проведення огляду залежить від місцевості, на якій він проводиться.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнієнко В.В., Савчук Т.І. Тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Вісник кримінологічної асоціації України*. № 2 (29). 2023. С. 167–179.
2. Пиріг І.В. Фіксація результатів дослідницької діяльності спеціалістів на місці події. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Випуск № 65. С. 220–229 (DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.21>).
3. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2006. 588 с.
4. Криволюк О.Г. Тактичні особливості проведення огляду трупа під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (22 листопада 2023 року). м. Київ, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2023. С. 222–225.
5. Криволюк О.Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2022. С. 369–376.